

Nr 811

Av herr **Westberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till folkbibliotek.*

(Lika lydande med motion nr 684 i Första kammaren)

Genom framsynta och förstående insatser från kommunernas sida har sedan ett stort antal år tillbaka byggts ut en organisation av folkbibliotek som på många håll är av imponerande standard. Folkbibliotekens tillkomst spelar framför allt en mycket väsentlig roll för kulturens spridning och för det frivilliga folkbildningsarbetet. Även om folkbibliotekens standard som nämnts mångenstädes är imponerande måste man emellertid med beklagande konstatera att standarden inte är lika hög över hela linjen utan att en betydande ojämnhet dess värre kan konstateras. Utvecklingen av bibliotekens organisationer, som kommit till stånd huvudsakligen genom kommunala insatser, har dock väsentligt underlättats av att det sedan många år utgår ett särskilt statligt bidrag till kommunerna för biblioteksverksamheten, sedan år 1930 maximerat till 10 000 kr. Detta maximum, som år 1930 innebar en mycket kraftig stegring av det dessförinnan utgående statsbidraget, har bl. a. genom penningvärdeförsämringen under senare år kommit att framstå som alltför obetydligt och har mist stor del av sin stimulansseffekt. Därför har från olika håll under senare år aktualiserats frågan om höjning av bidragsmaximum. Sålunda föreslogs i en motion från folkpartiet till 1956 års riksdag en väsentlig höjning av bidragsmaximum. Statsutskottet — utlåtande nr 8 — framhöll då att statsbidraget fastställdes år 1930, då penningvärdet var väsentligt högre än för närvarande, vilket givetvis efter hand inneburit en relativ sänkning för de kommuner som var berättigade till maximibidrag. Utskottet, som menade att en fortsatt utveckling av folkbiblioteksväsendet var angelägen, var icke då, på grund av förslaget kostnadskrävande konsekvenser, berett att förorda en höjning av bidragsmaximum.

Utskottet förutsatte emellertid att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på problemet. 1962 års statsutskott — utlåtande nr 8 — ansåg att en översyn borde ske av bidragsbeloppen. Skolöverstyrelsen föreslog i sitt petitum för budgetåret 1963/64 en reform som bl. a. innebar höjning av bidragsmaximum till 27 000 kr.

Till 1963 års riksdag framfördes också i motioner krav på skyndsamt utredning och förslag rörande ändrade grunder för statens bidrag till folk-

biblioteksväsendet. Riksdagen beslöt i anledning härav att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande grunderna för statsbidragsgivningen för folkbiblioteken.

Inom ecklesiastikdepartementet utarbetades därefter av fil. lic. Åke Meyerson en departementspromemoria med förslag till väsentliga förbättringar på olika punkter av statsbidragsgivningen till folkbiblioteken m. m. I promemorian framhölls att det maximerade bidraget på grund av inflationen förlorat sin avsedda stimulanseffekt samt att detta maximibelopp vid kommunsammanslagningarna kommit att gälla även för en ny kommun, som bildats av flera tidigare var för sig bidragsberättigade kommuner, och därmed i realiteten medfört ett minskat statligt stöd. I den Meyersonska promemorian framhölls vidare att den utredning av olika problem inom folkbiblioteksområdet som aktualiserats borde komma till stånd inom kort. I promemorian hänsköts också ett flertal spörsmål till denna utredning. Nio remissinstanser yttrade sig över departementspromemorian. Av dessa uttalade sig sju i utredningsfrågan och samtliga dessa i positiva ordalag.

1958 års skatteutjämningskommitté ansåg i sitt betänkande att, om ett statsbidrags stimulansgrund anses avgörande för statsbidragsgivningen, ett system med skilda bidrag till olika verksamhetsgrenar bör bibehållas. Behovet av speciella statsbidrag och deras utformning förutsätter en ingående analys av samtliga de skäl som föranlett bidragsgivningen och en undersökning av de praktiska följderna av ändringar i bidragsreglerna. Bedömningen av de i olika motioner framförda förslagen om ändrade bidragsregler borde enligt kommitténs mening ske av vederbörande organisationer och myndigheter i samråd.

Önskvärdheten av samråd underströks också av flera remissinstanser, bl.a. Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet. Det sistnämnda uttalade att kommunförbunden och företrädare för folkbibliotekens huvudmän borde bli representerade i utredningen.

Situationen är nu den att regeringen lagt fram ett förslag till avlösning av statsbidragen som helt avviker från den i departementspromemorian av samtliga remissinstanser, som yttrat sig i frågan, förordade lösningen. Avlösningen anknyts till den kommunala skatteutjämningsreformen, dock utan att skatteutjämningskommittén tagit ställning till den. Regeringens förslag har inte i sedvanlig ordning utretts till sina verkningar, och inte heller har berörda parter givits tillfälle att yttra sig över förslaget.

Mot bakgrund av folkbibliotekens växande betydelse i samhället i samband med den förbättrade skolundervisningen, den ökade vuxenutbildnings- och folkbildningsverksamheten, den ökade tillströmningen till de högre läroanstalterna, den växande vetenskapliga forskningen och den längre fritiden framstår det som synnerligen angeläget att biblioteken håller en hög

och jämn standard. Detta är även väsentligt mot bakgrund av folkbibliotekens viktiga roll som kulturförmedlare. Det torde vara oomtvistat att ett särskilt bidrag till folkbiblioteksverksamheten i sig har en väsentlig stimulanseffekt. Genom att statsbidragen till denna verksamhet inte har justerats med hänsyn till det försämrade penningvärdet har den stimulerande effekten kommit att bli allt mindre. Den kraftiga förstärkning av statsbidragen som föreslagits i departementspromemorian skulle — om den genomfördes — återskänka statsbidragen deras stimulansfunktion.

Departementschefen menar nu att kommunerna, som genom skatteutjämningsreformen får förbättrade ekonomiska resurser, i ökad utsträckning kommer att uppmärksamma de frivilliga, kommunala verksamhetsgrenarna, däribland folkbiblioteksverksamheten. Härom vet man emellertid ingenting med vissnet. Kommunerna har många olika behov att tillfredsställa. Det är inte säkert att just folkbiblioteksverksamheten kommer att lyckas hävda sig i konkurrensen med andra verksamhetsgrenar, som måste tillgodoses. Hur ansvarskännande och måna om biblioteksverksamheten kommunerna än är — och vi har ovan understrukt att kommunerna gör en betydande insats på detta område — kan det tänkas att andra behov bedöms som ännu viktigare.

Enligt vår mening måste därför frågan om det statliga stödet till folkbiblioteken, i överensstämmelse med sedvanlig praxis och vad från många olika håll anförts, utredas ordentligt i samråd med olika berörda parter, innan det genomgripande förslag som nu framföres genomföres. I denna utredning bör övriga med biblioteksverksamheten sammanhängande spörsmål tas upp till behandling.

Vårt utredningskrav innebär inte att vi därmed tagit ställning mot en eventuell framtida lösning av stödet till folkbiblioteken. Skäl talar enligt vår mening med viss styrka för att de specialdestinerade ersättningarna till folkbiblioteken bör finnas kvar i en eller annan form även i framtiden, för så vitt man icke vill tillgripa en obligatorielagstiftning.

Departementschefen anför att utgifterna för biblioteksändamål skulle behöva höjas från nuvarande 70 milj. till 190 milj. kr. för att för hela landet uppnå samma biblioteksstandard som nu råder i de kommuner som har den högsta standarden. Det förefaller svårt att tänka sig att kommunerna själva skall kunna taga på sig denna stora utgiftsökning utan ett direkt statligt stöd. Visserligen kan man säga att det inte är nödvändigt att samtliga kommuner har den allra högsta standarden. Ett starkt rättvisekrav talar dock för att samhällsmedlemmarna, oavsett var i landet de är bosatta, skall ha i stort sett lika möjligheter att få del av bibliotekens service, i synnerhet sett mot bakgrund av bibliotekens alltmer växande betydelse i utbildningssamhället.

I detta sammanhang kan omnämnas att man i Danmark slopat maximi-

gränserna för de statliga bidragen till biblioteksverksamheten, vilket medför en stor standardstegring.

Vi finner att denna fråga ur många synpunkter är av sådan vikt att den inte bör avgöras utan föregående utredning. Vi förordar därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en utredning, med uppgift att utreda bibliotekens ställning i samhället och det statliga stödet till biblioteksverksamheten, snarast tillsättes.

I avvaktan på resultatet av denna utredning kan vi inte tillstyrka departementschefens förslag att avskaffa det till folkbiblioteksverksamheten specialdestinerade statsbidraget. Tvärtom anser vi, på grunder som vi ovan anfört, att en förstärkning är nödvändig för kommun- och sjukhusbiblioteken.

Vi har funnit att välgrundade skäl talar för att den i departementspromemorian föreslagna utbyggnaden av stödet till kommun- och sjukhusbibliotek genomföres med verkan fr. o. m. den 1 januari 1966. Vi föreslår således för de kommunala folkbibliotekens del att statsbidrag utgår med 70 procent av bidragsunderlaget vid bidragsunderlag intill 150 000 kr. Vid bidragsunderlag över 150 000 kr. skall statsbidraget utgå med 70 procent av 150 000 kr. samt därutöver, intill ett bidragsunderlag av 300 000 kr., med 20 procent av den del av bidragsunderlaget, som överstiger 150 000 kr. För *sjukhusbibliotekens* del föreslår vi att statsbidraget i varje särskilt fall skall beräknas enligt samma grunder som angivits ovan. Om emellertid biblioteksverksamheten vid ett sjukhus omhänderhas av kommunalt folkbibliotek eller central-(lands-)bibliotek, må statsbidraget i stället utgå till central-(lands-)biblioteket. Bidragsunderlaget bör beräknas på samma sätt som nu sker, dvs. i bidragsunderlaget må ingå bibliotekens utgifter för bokinköp, för bokbindning och för egentlig bibliotekspersonal, allt enligt fastställd utgiftsstat (motsvarande) för det år bidraget avser (bidragsåret). På denna punkt hade departementspromemorian föreslagit att bidragen skulle fastställas på grundval av kostnadsredovisning, vilket dock synes innebära en onödig komplikation.

I enlighet med vad som anges i departementspromemorian bör genomförandet av upprustningen ske i två etapper, på så sätt att gränsen för 70%-bidraget för det första året sättes vid 50 000 kr. och först påföljande år höjes till 150 000 kr. Den övre gränsen för 20 %-bidraget bör däremot redan från början sättas vid 300 000 kr.

Även centralbibliotekens verksamhet behöver förstärkas. Departementschefen har härvidlag föreslagit att bidragen till centralbiblioteken höjes från lägst 40 000 till högst 70 000 kr. Han har även föreslagit en höjning av de medel som står till skolöverstyrelsens förfogande för tilläggsbidrag till centralbibliotek, för vilka verksamheten på grund av geografiska förhål-

landen eller liknande orsaker medför särskilt betungande kostnader, från 60 000 till 100 000 kr.

Då detta förslag innebär en icke obetydlig förstärkning av centralbibliotekens resurser, avstår vi, i avvaktan på den av oss företagna utredningens resultat, från att framlägga något förslag till ytterligare höjning av bidraget till centralbiblioteken. Merkostnaden för den utbyggnad av statens ekonomiska stöd till biblioteksverksamheten som vi föreslår kan för första året uppskattas till ca 8 milj. kr. Denna utgift belastar emellertid inte anslaget för nästa budgetår, eftersom bidrag för år 1966 utbetalas hösten 1966 och våren 1967 och således kommer att belasta budgetåret 1966/67. Årets riksdag bör emellertid fatta ett principbeslut om att de av oss här angivna riktlinjerna för stödet till kommun- och sjukhusbiblioteken skall gälla för statsbidragen fr. o. m. 1966.

Med hänvisning till det anförda hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av prop. nr 50 måtte besluta att

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande framtida folkbibliotekens organisation samt statens stöd till biblioteksverksamheten;

2. avslå prop. nr 50, såvitt avser förslaget om avlösning av det statliga bidraget till folkbibliotek;

3. bibehålla statsbidraget till folkbiblioteksverksamheten i avvaktan på nämnda utredning samt fatta beslut om att statsbidraget fr. o. m. den 1 januari 1966 skall utgå till kommunala folkbibliotek och sjukhusbibliotek enligt de förbättrade grunder som föreslås ovan och vilka i huvudsak överensstämmer med förslaget i departementspromemorian av den 15 oktober 1963.

Stockholm den 2 april 1965

Olle Westberg

Thorvald Källstad

Augustinus Keijer

Brita Elmén

Gunnar Helén

Daniel Wiklund

Sven Wedén